

УДК 378.147

**О.М. Нестеренко, к.ю.н., ст. викл., Н.А. Горбова, к.пед.н., доц.,
Н.П. Рибальченко, викладач, Р.В. Склярів, викладач,
К.О. Зіненко, викладач**

Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОГО МИСЛЕННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН СТУДЕНТАМИ НЕЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація. У статті розглянуті питання актуальності отримання правових знань студентами неюридичних спеціальностей через підвищення рівня правового мислення, що в майбутньому буде сприяти формуванню правової компетентності майбутніх спеціалістів.

Враховуючи це пропонується застосовувати нові методи засвоєння матеріалу правових дисциплін, що суттєво допоможе використовувати набуті правові знання в професійній діяльності.

Ключові слова: правове мислення, правове виховання, правова свідомість, правова освіта, методи навчання, методи правового навчання.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації суспільства торкаються багатьох сфер людського життя, а особливо ми це можемо спостерігати в закладах освіти. Сучасний фахівець, який отримав вищу освіту повинен фахово реагувати на виклики сучасності, а саме знаходити порозуміння з представниками інших культур, національностей, релігій соціальних і професійних груп, вона повинна вміти слухати та розуміти інших, формувати й захищати свої погляди; осмислювати позиції і толерантно до них ставитися; постійно підвищувати свою кваліфікацію, а для цього вміти навчатися, самостійно добувати й оцінювати інформацію, бути відкритою для нових ідей і неочікуваних думок. Це потребує нового осмислення предмета.

Сучасні вимоги до процесу навчання орієнтують викладача на те, щоб не лише навчати студентів науковим фактам, набору готових істин і штампів поведінки, скільки формувати критичне мислення, вміння зіставляти факти, аналізувати їх, аргументовано обстоювати свою думку, вбачати багатовимірність у явищах, формувати толерантну, відкриту громадянську свідомість, уміти існувати в світі інформації, розвивати свої творчі здібності, вчитися розуміти інших людей і співробітничати з ними, кооперуватися для участі в певних проектах. І саме вивчаючи дисципліни правового спрямування студенти неюридичних спеціальностей можуть набувати такі навички, але для цього заняття повинні проходити цікаво, з використанням ігрових методів, тому що студентам неюридичних спеціальностей дуже важко засвоювати правові дисципліни, розуміння багатьох правових термінів і категорій стає для

них досить складним завданням. У зв'язку з цим викладаючи правові дисципліни необхідно використовувати найбільш ефективні методики передачі і обробки інформації, які б сприяли спрощенню і систематизації запропонованого матеріалу для кращого розуміння його аудиторією студентів. Для того, щоб з'являлися нові ідеї, потрібно формувати новий спосіб мислення. Той, хто в своєму мисленні наслідує лише одну модель поведінки, навряд чи може вважати себе креативним. Творчим людям, а викладачі належать до таких, необхідно відмовлятися від вивченого до них і розробляти та вдосконалювати свої власні шляхи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування правового мислення, визначення змісту правової освіти у вищих педагогічних навчальних закладах досліджуються науковцями: В. Сальниковим, М. Городиським, М. Подберезьким, І. Романовим, О. Соломатіним, Т. Почтар, О. Скакун, Ю. Калиновським, М. Цимбалюк. Для сучасних наукових понять – уявлень про компетентнісний підхід – порівняно нове педагогічне явище (Н. Бібік, І. Зимня, І. Єрмаков, В. Лозова, О. Овчарук, А. Хуторський, Д. Брител, В. Кричевський, Ж. Ольховська та інші) – характерним є здебільшого визнання, що компетенції (основні функції фахівця) є необхідною складовою компетентності, а компетентність є універсальним виміром успішної діяльності фахівця [3].

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз особливостей отримання правових знань студентами неюридичних спеціальностей через підвищення рівня правового мислення, що в майбутньому буде сприяти формуванню правової компетентності майбутніх спеціалістів.

Виклад основного матеріалу досліджень. Важливою умовою формування у студентів початкових юридичних знань є активізація пізнавальної діяльності слухачів з розвитку їхнього творчого та правового мислення. Якщо провідною ознакою творчого мислення є спроможність людини генерувати ідеї, то в основі правового мислення лежить раціональне, рефлексивне мислення, спрямоване на усвідомлення того, у що потрібно вірити і які дії слід виконувати. Інакше кажучи, правове мислення включає як здібності (вміння), так і схильність до певних дій (установки), методика яких описана в діючих нормативно-правових актах. Одним з елементів формування правового мислення є вміння користуватися юридичною літературою та орієнтуватися в діючій системі правових норм. Тому викладач-правознавець, повинен намагатися навчити студентів умінню аналізувати інформацію, навчати практичним навичкам правового мислення, що дасть можливість ефективно перетворювати отриману правову інформацію у важливі ідеї, які можна потім використати в практичній діяльності.

Розвитку правового мислення можуть сприяти дуже різноманітні методики, але автор при викладанні правових дисциплін використовує наступні методи, які, на його погляд сприяють розвитку саме правового мислення студентами неюридичних спеціальностей.

Метод «позначки», або таблиця ЗХВ (знаю, хочу знати, вивчу) [6], цей метод використовують на етапі актуалізації опорних знань. Можна запропонувати студентам (учням) розділитися на пари та протягом 5–10 хвилин записати все, що вони думають і знають з даної теми. Таблиця ЗХВ містить колонки, які варто наповнити змістом і вписати: Що ми думаємо? Що ми хочемо знати? Що ми вивчили? Інший варіант. Заповнювати таблицю варто короткими тезами:

«!»	«-»	«+»	«?»
-----	-----	-----	-----

Знак «!» - означає, що слухач знає цей матеріал.

Знак «-» - прочитане відрізняється від того, що слухач знає з цієї теми.

Знак «+» - означає нову інформацію.

Знак «?» - хочу знати більше з цього питання.

Метод «Так» і «Ні». Аудиторія поділена навпіл. Запропонуйте студентам зайняти те місце, де висить надпис «Так» або «Ні».

Зауважимо, що може бути і третя позиція: учень не може дати однозначної відповіді, в такому разі він стає посередині. Викладачеві необхідно слідкувати за порядком висловлювань й одразу виробити правила обговорення.

1. Висловлюватися по одному.
2. Говорити чітко, швидко.
3. Не робити особистих випадів, не принижувати.
4. Намагатися наводити нові аргументи.

Можливі твердження:

1. «В Україні немає расизму».
2. «Насилля завжди негативне».
3. «Люди мають право на свою культуру, мову, національний одяг».
4. «В Україні люди різних національностей завжди добре ставляться один до одного».
5. «В Україні відсутня справжня бідність».
6. «Ті, які нині бідні, погано навчалися в школі».
7. «Старші за віком люди завжди невдоволені молоддю».
8. «Лише молодь потрапляє до екстремістських організацій».
9. «В Україні немає місця для біженців. Ті, які мігрують, мають навчитися всьому українському».

Подібним до попереднього є метод «Пляма і губка». Завдання методу – вирізнити істинні та хибні твердження:

- «Трудовий договір може бути укладений лише з особами, які досягли 18 років».
- «Надурочними вважаються роботи понад установлену тривалість робочого дня».

- «Щорічні відпустки працівника молодше 18 років надаються в будь-яку пору року після одинадцяти місяців безперервної роботи в установі, організації, підприємстві».

- «Забороняється укладання трудової угоди з громадянином, якому запропонована робота протипоказана медичним висновком за станом здоров'я».

- «Умови договору про працю, які погіршують становище працівників порівняно із законом про працю, є недійсними».

Метод «кубування» можна використовувати як на початку вивчення нової теми, так і під час узагальнення знань, умінь, навичок.

Ця методика передбачає використання кубика з написаними на кожному його боці запитаннями, які спрямовують процес мислення учнів від простого до складного. Перше питання має описовий характер, друге – порівняльний, третє – асоціативний, четверте – аналітичний, п'яте – пошуковий, шосте – позиційний.

Наприклад:

1. Що таке сучасна демократія?
2. Чим відрізняється «безпосередня» демократія від «представницької»?
3. Про що змушує вас думати слово «демократія»?
4. Коли з'явилося слово «демократія» і що воно означає?
5. Оберіть із запропонованого переліку те, що ви вважаєте «корінням», і те, що, на вашу думку, є «методами» демократії.

- Інформованість громадян щодо зовнішньої політики України.

- Можливість стати підприємцем.

- Рівність.

- Участь громадян в управлінні державою.

- Вільні та справедливі вибори.

- Контроль громадян за діяльністю влади.

- Верховенство закону.

- Можливість бути обраним президентом країни.

- Самоврядування.

- Суверенітет народу.

6. Що означає ідея Авраама Лінкольна (XIX ст.): демократія – це «правління народу, для народу і через народ»?

Висновки. Для того щоб процес правового виховання був успішним, потрібно залучати всі вищезгадані методи. При цьому ключовим питанням у процесі здійснення правового виховання та формування правового мислення є співвідношення методів переконання та примусу, заохочення та стягнення. Це має відбуватись виходячи з індивідуальних особливостей суб'єкта, який виховується, з урахуванням віку, психічних особливостей, особистого досвіду, навколишнього середовища тощо. Тому в певних випадках методи заохочення можуть більшою мірою впливати на досягнення мети правового виховання, ніж методи стягнення, а методи переконання досить часто є ефективнішими за методи примусу. Однак є випадки, коли вірними є протилежні твердження.

Отже, є невірним і навіть шкідливим надання переваги якійсь групі методів правового виховання поза контекстом чіткого й адекватного розуміння особистих характеристик суб'єкта, на якого спрямоване правове виховання, мети та завдань виховання, його термінів і витрат під час його здійснення.

Список використаних джерел.

1. Вукіна Н. В., Дементієвська Н. П. Критичне мислення: як цього навчати Х.: Видав. Група «Основа»: «Тріада», 2007. 112 с.
2. Горбова Н. А. Теорії інтелектуальної власності: до постановки питання. Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Юридичні науки. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2015. № 1 (II). С. 16-22.
3. Горбова Н.А., Нестеренко О.М. Теоретико-методологічні механізми впливу державної політики на процес формування свідомої особистості. Прикарпатський юридичний вісник 1 (4 (29)), 2020, 33-37
4. Гончаренко С. У., Олійник П. М., Федорченко В. К. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі: Навч. посіб. К.: Вища шк., 2003. 323 с.
5. Нестеренко О.М. Проблеми викладання правових дисциплін у ВНЗ неюридичного спрямування. Удосконалення навчально-виховного процесу в вищому навчальному закладі: зб. наук.-метод. праць. ТДАТУ. Мелітополь, 2016. Вип. 19. С. 208-213
6. Хрестоматія з правознавства: Навч. посіб. / Укл.: Л. О. Лоха, О. Д. Наровлянський. К.: Юрінком Інтер, 2003. 736 с.
7. Шеремет М. Критичне мислення: діяльнісний підхід. Шлях освіти. 2004. С. 28–31.

**Nesterenko O., Gorbova N., Ribalchenko N., Sklyarov R., Zinenko K.
Methods of formation of legal thinking in the study of legal disciplines by
students of non-legal specialties.**

Summary. The article considers the relevance of obtaining legal knowledge by students of non-legal specialties by increasing the level of legal thinking, which in the future will contribute to the formation of legal competence of future professionals.

Given this, it is proposed to apply new methods of mastering the material of legal disciplines, which will significantly help to use the acquired legal knowledge in professional activities.

Key words: legal thinking, legal education, legal consciousness, legal education, teaching methods, legal training methods.